

ادامه از صفحه قبل

در جریان این سفر، بنده شخصاً ایشان را در زیارت حرم‌های مطهر امام حسین، حضرت عباس و حضرت علی‌^{علیه‌السلام} همراهی کردم و به پرسش‌های فراوان ایشان پاسخ می‌دادم. در آن فضای ملکوتی و معنوی، ایشان به‌شدت متأثر و دگرگون شد، بی‌اختیار اشک می‌ریخت و با تأثری عمیق می‌گفت: «من گمشده‌های خود را در اینجا پیدا کردم و روح حضرت مسیح و حضرت مریم‌^{علیهم‌السلام} را در اینجا احساس می‌کنم.»

بخش پنجم: سفر به واتیکان و دیدار وگفت‌وگو با عاشوراپژوه برجسته و پرکار مسیحی پروفوسر پاول کلوهسی

- گویا جناب‌عالی سفری هم به واتیکان برای دیدار با نویسندگان این آثار داشته‌اید. از جزئیات آن سفر و بازتاب‌هایش بفرمایید.**

● بله، بنده از سوی بنیاد بین‌المللی عاشورا مأموریت یافتم تا به‌صورت رسمی برای تقدیر از پروفوسر کریستوفر کلوهسی و نیز دیدار با وزیر ادیان واتیکان و رئیس دیپارتمان گفت‌وگوی ادیان، کاردینال کوواکاد، به واتیکان سفر کنم. هماهنگی این سفر دشوار بود؛ اما سرانجام با ارسال دعوت‌نامه رسمی، استقبال گرم پروفوسر کلوهسی و پیگیری‌ها و حمایت‌های سفیر محترم جمهوری اسلامی ایران در واتیکان، حجت‌الاسلام والمسلمین مختاری، این سفر انجام شد.

پیش از این دیدار نیز از طریق فضای مجازی ارتباط مستمر و نزدیکی با ایشان و مرکز مطالعات اسلامی واتیکان داشتیم و از سخنرانی‌های مجازی ایشان در نشست‌ها و همایش‌های مختلف بهره‌مند می‌شدیم؛ اما این نخستین دیدار حضوری ما بود؛ دیداری که چند روز به‌طول انجامید و طی آن ساعت‌ها درباره آثار و پژوهش‌های ایشان در مرکز مطالعات اسلامی واتیکان به گفت‌وگوهای تخصصی پرداختیم. در این دیدار، با توجه به ارادت و تعلق خاطر عمیقی که از ایشان نسبت به حضرت اباعبدالله الحسین‌^{علیه‌السلام} سراغ داشتیم، هدایای متبرکی را از جمله «ترتیب مطهر امام حسین‌^{علیه‌السلام}» که از مسئولان مؤسسه تحقیقاتی «وارث الانبیاء‌^{علیهم‌السلام}» وابسته به آستان مقدس حسینی تهیه شده بود، به ایشان تقدیم کردم. هنگامی که این ترتب را به این دانشمند مسیحی اهدا کردم، به‌شدت متأثر شد و با احساسی عمیق گفت: «احساس می‌کنم با دریافت این ترتب، مزد معنوی سال‌ها تحقیق و پژوهش خود را از امام حسین‌^{علیه‌السلام} گرفته‌ام و خستگی سالیان دراز پژوهش از وجود رخت برسته است.»

در کتابخانه تخصصی ایشان در مرکز مطالعات اسلامی واتیکان، تقریباً هر کتابی که درباره امام حسین‌^{علیه‌السلام} به‌قلم نویسندگان شیعه، اهل سنت یا حتی اندیشمندان غیرمسلمان منتشر شده بود، وجود داشت. متأسفانه ما هنوز در ایران از چنین کتابخانه تخصصی و جامعی درباره امام حسین‌^{علیه‌السلام} برخوردار نیستیم.

از همین‌جا از محضر حضرت آیت‌الله اعرافی، مدیر محترم حوزه‌های علمیه، اعضای محترم شورای عالی حوزه، سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی، مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی و مجمع جهانی اهل‌بیت‌^{علیهم‌السلام} تقاضا کردم، با حمایت‌های علمی و اجرایی خود، زمینه ایجاد کتابخانه‌ای تخصصی، فراملی و مرجع در حوزه مطالعات عاشورا را فراهم کنند؛ کتابخانه‌ای که به‌صورت فیزیکی و دیجیتال، ضمن گردآوری همه آثار مرتبط با نهضت حسینی، بتواند پاسخگوی نیازهای پژوهشی و نیز پرسش‌ها و شبهات روزافزون مسلمانان و غیرمسلمانان درباره عاشورا باشد و در شأن حوزه علمیه قم و ایران اسلامی ایفای نقش کند.

متأسفانه ما در بنیاد بین‌المللی عاشورا، با وجود تلاش‌های فراوان، به‌دلیل کمبود فضای مناسب و محدودیت‌های مالی و امکانات اولیه، تاکنون موفق به تأسیس چنین کتابخانه تخصصی و جامعی، مشابه آنچه در واتیکان مشاهده کردم، نشده‌ایم. این کاستی، به‌گمان بنده، برای حوزه علمیه قم و مراکز علمی و تبلیغی جمهوری اسلامی ایران شایسته نیست و جبران آن، باید در شمار اولویت‌های فرهنگی و پژوهشی قرار گیرد. در گفت‌وگوهای مفصلی که با پروفوسر کلوهسی داشتم، دریافتم که برخی ارجاعات آثار ایشان به منابع دست دوم است و در برخی تحلیل‌ها و برداشت‌ها نیز، به‌دلیل دسترسی محدود به منابع اصل شیعی، کاستی‌هایی وجود دارد. خود ایشان با رویی گشاده و نگاهی علمی، پیشنهاد انجام پژوهش‌های مشترک را مطرح کرد و گفت: «آمادام جلد دوم کتاب‌هایم درباره امام حسین، حضرت زینب، حضرت عباس و حضرت زهرا‌^{علیهم‌السلام} را با همکاری شما و صاحب‌نظران مورد تأیید بنیاد بین‌المللی عاشورا به‌صورت مشترک تألیف کنیم تا همه مستندات و روایت‌ها دقیق‌تر شود و هم این معارف با قلم و ادبیاتی که برای مخاطبان جهان مسیحیت قابل فهم است، عرضه گردد.»

به باور من، این پیشنهاد فرصتی ارزشمند برای گسترش همکاری‌های علمی با مرکز مطالعات اسلامی واتیکان و بستری کم‌نظیر برای معرفی معارف عاشورا، فرهنگ اربعین و مفاهیم مشترک انسانی و الهی متجلی در نهضت حسینی به جامعه جهانی است. از این رو، بار دیگر از محضر حضرت آیت‌الله اعرافی – که همواره نسبت به ایشان ارادت داشته و امیدوار به حمایت‌های راه‌گشای‌شان بوده‌ام، هرچند کمتر توفیق دیدار حضوری حاصل شده و بیشتر ارتباط ما در فضای مجازی بوده است– و نیز از ریاست محترم جامعه‌المصطفی العالمیه، حجت‌الاسلام والمسلمین عباسی، درخواست می‌کنم با حمایت‌های علمی، فرهنگی و اجرایی خود، زمینه تحقق این همکاری‌ها را فراهم آورند و

تبیین و نشر معارف عاشورا و معرفی اهداف والای قیام حضرت اباعبدالله الحسین‌^{علیه‌السلام} به مسلمانان و غیرمسلمانان را بخشی جدایی‌ناپذیر از مأموریت نهادهای حوزوی و بین‌المللی بدانند. در پایان، تنهایی‌توانم عرض کنم: «اللَّهُمَّ قَدْ بَلَغْتُ وَمَا عَلَيْنَا إِلَّا الْبَلَاغُ».

همچنین در این سفر، با وزیر ادیان واتیکان و معاونان ایشان، از جمله آقای پاول لاولر، نماینده پیشین واتیکان در ایران، در محل سفارت جمهوری اسلامی ایران دیدار، گفت‌وگو و رایزنی‌های مفصلی داشتم. وزیر ادیان واتیکان که شخصیتی هندی‌تبار است، به‌واسطه پیشینه فرهنگی خود، مفاهیم فرادینی را به‌خوبی درک می‌کرد و آشنایی اجمالی نیز با شخصیت امام حسین‌^{علیه‌السلام} و واقعه عاشورا داشت. در این دیدار، درباره ابعاد معنوی، اجتماعی و تمدنی نهضت عاشورا، حضور میلیون‌ی زائران در پیاده‌روی اربعین از پیروان ادیان الهی و آیین‌های گوناگون و نیز فعالیت‌ها و آثار عاشوراپژوهان مسیحی از مذاهب کاتولیک، پروتستان و ارتدوکس، همچنین اندیشمندان هندو و میزان ارادت و اهتمام آنان به شخصیت حضرت سیدالشهدا‌^{علیه‌السلام} سخن گفتم. این مطالب برای ایشان بسیار شگفت‌انگیز و تأمل‌برانگیز بود.

در ادامه، از وزیر ادیان واتیکان برای حضور در پیاده‌روی اربعین و نیز سفر به ایران دعوت کردم که ایشان در حضور سفیر محترم جمهوری اسلامی ایران، رسماً آمادگی خود را برای بررسی و پیگیری این دعوت اعلام کرد.

در این دیدار، مجموعه‌ای از آثار علمی را که با دشواری فراوان، همراه خود به واتیکان برده بودم، به وزیر ادیان و نیز مرکز مطالعات اسلامی واتیکان اهدا کردم. هرچند بسیاری از این آثار هنوز به زبان انگلیسی ترجمه نشده‌اند و لازم است، هرچه سریع‌تر ترجمه‌ای دقیق و تخصصی از آن‌ها فراهم شود، اما تقدیم این آثار را گامی ضروری برای معرفی گفتمان عاشورا به مراکز علمی جهان می‌دانستم.

از جمله این آثار می‌توان به کتاب «امام حسین‌^{علیه‌السلام}» اثر آیت‌الله‌العظمی صافی گلپایگانی‌^{رحم‌ه‌سپاس}، کتاب «امام حسین‌^{علیه‌السلام}» اثر آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی، ترجمه انگلیسی «خلاصه دانشنامه امام حسین‌^{علیه‌السلام}» منتشرشده توسط دارالحديث، کتاب «روایت حکایت‌ها و فرمایشات حضرت عیسی‌^{علیه‌السلام} در قرآن و منابع روایی شیعه» تدوین و منتشرشده از سوی دارالحديث و نیز شماری از آثار بنیاد بین‌المللی عاشورا اشاره کرد.

به تصریح وزیر ادیان واتیکان، معاونان ایشان و مسئولان مرکز مطالعات اسلامی واتیکان، این نخستین هیأتی بود که به‌طور اختصاصی با هدف معرفی گفتمان عاشورا و اربعین و گفت‌وگو درباره ظرفیت‌های علمی و فرهنگی آن به واتیکان مراجعه و در این زمینه رایزنی کرده است.

پژوهشگران را به خود جلب کرده، ماجرای حضور حضرت مسلم بن عقیل‌^{علیه‌السلام} در خانه هانی‌بن عروه و خودداری ایشان از ترور پنهانی عبیدالله‌بن زیاد است. برخی از نویسندگان مسیحی در تحلیل این واقعه می‌نویسند: «مسلم خویشتن‌داری کرد؛ زیرا باور داشت برای دستیابی به هدفی مقدس، همچون استقرار حکومت امام حق، هرگز نمی‌توان از ابزارهای نامشروع، غیراخلاقی و ناجوانمردانه بهره گرفت.»

این نگاه، درسی بزرگ برای همه ماست؛ زیرا گاه دیده می‌شود، برخی، به‌ویژه در عرصه‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی، چنین می‌پندارند که اهداف مشروع، می‌تواند مقدمات نامشروع یا غیراخلاقی را توجیه کند؛ حال آنکه مکتب عاشورا دقیقاً نقطه مقابل این نگرش را به نمایش می‌گذارد و نشان می‌دهد که پاکی هدف، تنها با پاکی راه و شیوه تحقق آن، معنا می‌یابد.

سال‌ها پیش، در همایشی علمی در کشور سریلانکا با موضوع «قلمروهای اخلاقی اسلام و بودیسم»، به‌مناسبت حضور گسترده پیروان جامعه‌اسماعیلی طیبی (بهره) و برگزاری آیین‌های عاشورایی آنان در خیابان‌های کلمبو به رهبری مرحوم سیدنا طاهر سیف‌الدین، همین واقعه تاریخی حضرت مسلم بن عقیل‌^{علیه‌السلام} را در سخنرانی خود مطرح کردم و از منظر اخلاق اسلامی به تحلیل آن پرداختم. پس از پایان سخنرانی، یکی از رهبران برجسته بودایی با شگفتی از جای برخاست و گفت: «این مسلم بن عقیل، یا شاگرد بودا بوده است یا استاد او!»

چنین بازخوردهایی به‌خوبی نشان می‌دهد که ارزش‌های اخلاقی نهفته در نهضت حسینی، محدود به یک دین، مذهب یا جغرافیا نیست؛ بلکه با وجدان اخلاقی انسان‌ها در هر فرهنگ و آیینی سخن می‌گوید. سراسر این نهضت گواه آن است که برای تحقق والاترین هدف الهی، یعنی هدایت انسان‌ها و پاسداری از حقیقت، هیچ‌گاه از گناه، ظلم، فریب یا بی‌اخلاقی بهره گرفته نشد. پیشوایان این مکتب، حتی در برابر سرسخت‌ترین دشمنان خود نیز از مرزهای اخلاق و عدالت عبور نکردند و همین ویژگی، عاشورا را به الگویی ماندگار و جهانی برای آزادگان تبدیل کرده است.

۲. الهیات رنج، صبر و شکیبایی: مفهوم «رنج مقدس» و تحمل سختی‌ها در راه خدا، از مهم‌ترین نقاط تلاقی و پیوند میان الهیات اسلامی و مسیحی به‌شمار می‌آید؛ از همین رو، عاشوراپژوهان مسیحی از هر سه شاخه اصلی مسیحیت؛ یعنی کاتولیک، پروتستان و ارتدوکس، در آثار خود به شباهت‌های این دو سنت دینی توجه ویژه‌ای نشان داده‌اند. آنان واقعه کربلا را تجلی بی‌بدیل صبر، استقامت، شکیبایی و رنج‌پذیری مؤمنانه در راه حق دانسته و اوج این فضایل را در شخصیت والای حضرت اباعبدالله الحسین، حضرت زینب کبری و حضرت ابوالفضل العباس‌^{علیهم‌السلام} تفسیر و تبیین کرده‌اند. همین رویکرد، زمینه‌ای برای تعمیق آشنایی اندیشمندان و پیروان مسیحیت با معارف عاشورا و آموزه‌های مکتب اسلام فراهم ساخته است.

در الهیات مسیحی نیز تحمل رنج عادلانه در راه حقیقت و پیوند آن با اراده الهی، جایگاهی قدسی و بسیار والا دارد. از این منظر، بسیاری از متفکران مسیحی، حماسه عاشورا را حلی‌ترین تجلی تاریخی این حقیقت می‌دانند و حضرت سیدالشهدا‌^{علیه‌السلام} را الهام‌بخش بزرگ ایستادگی، فداکاری، وفاداری به حقیقت و تسلیم آگاهانه در برابر مشیت الهی معرفی می‌کنند.

مطالعه آثار عاشوراپژوهان مسیحی نشان می‌دهد که بسیاری از آنان، با بیانی ادبی و لطیف، به‌صورت مستقیم یا غیرمستقیم، پیروان حضرت عیسی‌^{علیه‌السلام} به‌شمار می‌آورند. از سیره امام حسین‌^{علیه‌السلام} در مبارزه با ظلم، دفاع از عدالت، پاسداری از کرامت انسانی و ایستادگی در برابر ستم فرامی‌خوانند. این امر نشان می‌دهد که پیام عاشورا، فراتر از مرزهای دینی و مذهبی، به‌عنوان الگویی جهانی از ایمان، آزادی و مقاومت اخلاقی، توانسته است با وجدان معنوی انسان معاصر ارتباط برقرار کند.

۳. عدالت و انصاف در برخورد با دشمن: رفتار بی‌بدیل و سرشار از مروت امام حسین‌^{علیه‌السلام} در مواجهه با سپاه تشنه‌کام خُزَین یزید ریاحی و سیراب‌کردن سپاهیان دشمن، حتی مرکب‌های آنان، شگفتی و تحسین عمیق پژوهشگران و نویسندگان غربی را برانگیخته است. این جلوه شوکهمند از رأفت، انصاف و کرامت انسانی در اوج کارزار، تصویری درخشان و بی‌نظیر از «اخلاق جنگ با دشمن» را در مکتب اهل‌بیت‌^{علیهم‌السلام} به فیلم‌ها، رمان‌ها و دیگر آثار هنری جذاب برای تبیین مکتب اخلاقی و معنوی اهل بیت‌^{علیهم‌السلام} باشد.

اندیشمندان منصف جهان نیز این سلوک قدسی

و انسانی را با وحشی‌گری‌های مدرن جبهه استکبار و رژیم صهیونیستی مقایسه می‌کنند؛ دنیایی که در آن، مدعیان حقوق بشر، بمب‌های چندلنی هدایت‌شونده را بر سر غیرنظامیان فرود می‌آورند و درنهایت بی‌رحمی، خانه‌های ساده رهبران را هدف حملات تروریستی قرار می‌دهند؛ همچون حمله ددمنشانه به بیت ساده رهبر معظم انقلاب، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای ـ قدس الله مضححه ـ که به شهادت مظلومانه ایشان، اعضای خانواده و همراهان‌شان انجامید. تقابل میان این خوی وحشیانه مدرن با رفتار سیدالشهدا‌^{علیه‌السلام} که حتی در برابر دشمن صف‌آراسته و در آستانه نبرد، از بذل آب و مدارای انسانی دریغ نمی‌ورزد، تفاوت بنیادین دو جهان‌بینی مادی و الهی را آشکار می‌سازد.

علاوه بر این، برخورد بزرگ‌منشانه و کریمانه امام با خُزِ پس از توبه و بازگشت او، بدون کوچک‌ترین سرزنش، مجازات یا تحمیل تاوان، عالی‌ترین الگوی عفو، گذشت و بازسازی هویت انسانی است. دنیای امروز که در چنبیره رفتارهای انتقام‌جویانه، کینه‌توزانه و سلطه‌گرانه سیاستمداران غربی و سران صهیونیسم گرفتار آمده است، بیش از هر زمان دیگری به بازخوانی و تمسک به این منشور بی‌بدیل مدارا، عدالت و کرامت انسانی نیاز دارد. باید پیش از آنکه دیر شود، هنرمندان متعهد، ابعاد آشکار و پنهان این جنایت‌ها را در قالب گفت‌وگامی و دیالوگی قابل فهم برای مخاطب غربی به تصویر بکشند.

۴. مفهوم شهادت و جهاد به‌عنوان اوج عشق و بندگی: برخلاف تبلیغات فریب‌کارانه غربی که جهاد و شهادت را خشونت‌طلبی معرفی می‌کنند، اندیشمندانی چون جولیان گلی و کریس هیوئر تأکید می‌کنند که شهادت در کربلا، بالاترین تجلی عشق به خدا و توسعه عدالت است. آنان بر پارادوکس «پیروزی خون بر شمشیر» تمرکز کرده‌اند؛ اینکه چگونه شخصیتی در ظاهر شکست می‌خورد؛ اما با پذیرش شهادت مظلومانه و رعایت ارزش‌های اخلاقی، نظام سیاسی و اخلاقی باطل را برای همیشه محکوم و نابود می‌سازد.

پروفوسر فرانکو جولیان‌گلی، عاشوراپژوه مسیحی، در کتاب خود با عنوان «جهاد، شهادت و عشق؛ مفاهیمی که به‌درستی فهمیده نشدند»، به دفاع از این مفاهیم و بسط آن‌ها پرداخته و درباره وهب کلبی در همراهی با امام حسین‌^{علیه‌السلام} و نیز مقایسه شهادت و رنج‌های حضرت امام حسین و حضرت یحیی‌^{علیه‌السلام}، سخن گفته و تلاش کرده است، این مفاهیم را تبیین کند.

وی در خصوص حضرت زینب‌^{علیها‌السلام} نیز از پارادوکس و تناقض این حقیقت سخن می‌گوید که چگونه زنی با روحیات زنانه و ضعف ظاهری، به پیام‌رسان کربلا تبدیل می‌شود، غلبه گفتمان بر شمشیر را رقم می‌زند و خود را از جنگ‌افزار بی‌نیاز می‌کند. او در معرفی حضرت عباس‌^{علیه‌السلام}، ایشان را مصداق پارادوکسیکال شکوه در عین مظلومیت و نماد اخلاق قهرمانی و شجاعت در مواجهه با تقدیر مرگ حتمی، فراتر از مذهب، با حفظ کرامت انسانی در مسیر تحقق عدالت و وفاداری مطلق و بی‌قید و شرط به امام خویش، با وجود دریافت امان‌نامه از سوی دشمن، معرفی کرده است.

بخش هفتم: نگاه جهان عرب و آیین‌های شرقی به عاشورا

- وضعیت این پژوهش‌ها در جهان عرب و در میان پیروان آیین‌های شرقی (مانند هندو و بودا) چگونه‌است؟**

● در دنیای عرب، به‌دلیل زبان مشترک و نیز وقوع حادثه کربلا در عراق، این پیوندها بسیار عمیق‌تر است. جالب است بدانید بسیاری از نخستین مورخان واقعه کربلا از دانشمندان اهل سنت بوده‌اند؛ مانند طبری، ابن‌اثیر در «الکامل»، بلاذری در «انساب‌الاشراف»، ابن‌سعد در «الطبقات» و دینوری در «الالاخبارالطوال». همچنین شاعران مسیحی عرب بسیاری، در رثای امام حسین‌^{علیه‌السلام} و در ستایش عدالت‌خواهی و ظلم‌ستیزی ایشان دیوان‌هایی سروده‌اند که اگر نام سراینده را از آن‌ها بردارید، گمان می‌کنید سروده یک شیعه خالص است. اخیراً یکی از دوستان دیپلمات خوش‌قلم و فاضل، کتابی با عنوان ««هم‌باوران» را رونمایی کرده است. این کتاب دربردارنده باورها و خاطرات نویسنده در قالب مصاحبه، گزارش و دیدار با برخی از نویسندگان مسیحی عرب زبان دوستدار اهل‌بیت‌^{علیهم‌السلام} است. آنتوان بارا، میشل کعدی، جرج جرداق و خانم هلیانه عطاءالله، شاعر سوری، از جمله شخصیت‌هایی هستند که در این کتاب معرفی شده‌اند. این اثر، در نوع خود، روایتی جذاب خواندنی از این دلدادگی‌ها و همدلی‌ها ارائه می‌کند.

از نویسندگان برجسته مسیحی عرب، می‌توان به این دو چهره برجسته اشاره کرد:

ادامه در صفحه بعد